

# GIÁO DỤC GIÁ TRỊ MÔI TRƯỜNG CHO HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ TỪ GÓC ĐỘ TÂM LÝ – GIÁO DỤC

Nguyễn Quỳnh Hoa, Trần Thị Mai  
Trường Đại học Kinh tế và Quản trị kinh doanh – ĐH Thái Nguyên

**Tóm tắt:** Bài viết tiếp cận giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh trung học cơ sở từ góc độ tâm lý – giáo dục, nhấn mạnh vai trò của giáo dục giá trị môi trường trong việc hình thành nhận thức, thái độ và hành vi thân thiện với môi trường. Thông qua phân tích lý luận và vận dụng các lý thuyết tâm lý học giáo dục và tâm lý học phát triển, bài viết làm rõ vai trò đặc thù của giáo dục trung học cơ sở trong bối cảnh biến đổi khí hậu, đồng thời đề xuất một số định hướng giáo dục giá trị môi trường phù hợp với đặc điểm tâm lý lứa tuổi học sinh trung học cơ sở, góp phần nâng cao hiệu quả giáo dục vì sự phát triển bền vững.

**Từ khóa:** Biến đổi khí hậu, giáo dục giá trị môi trường, tâm lý học giáo dục, học sinh trung học cơ sở, phát triển bền vững.

## ENVIRONMENTAL VALUE EDUCATION FOR LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS FROM A PSYCHOLOGICAL–EDUCATIONAL PERSPECTIVE

**Abstract:** This paper examines climate change education for lower secondary school students from a psychological–educational perspective, emphasizing the role of environmental value education in shaping environmentally responsible awareness, attitudes, and behaviors. Through theoretical analysis and the application of educational psychology and developmental psychology theories, the paper clarifies the distinctive role of lower secondary education in the context of climate change. It also proposes several orientations for environmental value education that are aligned with the psychological characteristics of lower secondary school students, thereby contributing to the enhancement of educational effectiveness for sustainable development.

**Keywords:** climate change, environmental value education, educational psychology, lower secondary school students, sustainable development.

Nhận bài: 15/01/2026

Phản biện: 10/02/2026

Duyệt đăng: 13/02/2026

### I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Biến đổi khí hậu hiện nay không còn là một khái niệm mang tính dự báo mà đã trở thành hiện thực với những biểu hiện ngày càng rõ nét thông qua các hiện tượng thời tiết cực đoan, suy thoái môi trường và những tác động tiêu cực đến đời sống kinh tế – xã hội. Việt Nam được đánh giá là một trong những quốc gia chịu ảnh hưởng nặng nề của biến đổi khí hậu, kéo theo nhiều hệ lụy đối với sự phát triển bền vững và chất lượng cuộc sống của người dân, đặc biệt là trẻ em và thanh thiếu niên.

Trong bối cảnh đó, giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu được xem là một bộ phận quan trọng của giáo dục vì sự phát triển bền vững. Tuy nhiên, trên thực tế, giáo dục biến đổi khí hậu trong nhà trường phổ thông chủ yếu được triển khai theo hướng cung cấp kiến thức khoa học, trong khi chiều cạnh tâm lý và giá trị – những yếu tố có ý nghĩa quyết định đối với hành vi của người học – chưa được quan tâm đúng mức.

Đối với học sinh trung học cơ sở, đây là giai đoạn phát triển quan trọng về mặt tâm lý – xã hội, khi thế giới quan, nhân sinh quan và hệ giá trị sống đang dần hình thành. Việc tiếp cận các

vấn đề toàn cầu như biến đổi khí hậu có thể tạo ra những phản ứng tâm lý đa dạng, từ lo âu, bất an đến thờ ơ hoặc né tránh. Nếu thiếu định hướng giáo dục phù hợp, những phản ứng này không những không thúc đẩy hành vi tích cực mà còn có thể ảnh hưởng tiêu cực đến sự phát triển nhân cách của học sinh.

Xuất phát từ những vấn đề trên, bài viết tiếp cận giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh trung học cơ sở từ góc độ tâm lý – giáo dục, nhấn mạnh vai trò của giáo dục giá trị môi trường trong việc định hướng nhận thức, cảm xúc và hành vi của người học.

### II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

#### 2.1. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết được thực hiện theo phương pháp nghiên cứu lý luận, kết hợp phân tích – tổng hợp tài liệu và tiếp cận liên ngành giữa tâm lý học giáo dục và khoa học giáo dục.

Cụ thể, tác giả sử dụng các phương pháp sau:

- Phân tích tài liệu khoa học trong và ngoài nước liên quan đến biến đổi khí hậu, giáo dục môi trường, giáo dục giá trị và tâm lý học phát triển nhằm xác lập cơ sở lý luận cho nghiên cứu.

- Tổng hợp và hệ thống hóa các quan điểm, kết quả nghiên cứu để xây dựng khung phân tích về giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu từ góc độ tâm lý – giáo dục.

- Phân tích đặc điểm tâm lý lứa tuổi trung học cơ sở dựa trên các lý thuyết phát triển nhân cách và động cơ nhằm làm rõ vai trò của giáo dục giá trị môi trường trong giai đoạn này.

## **2.2. Nghiên cứu biến đổi khí hậu dưới góc nhìn tâm lý – giáo dục**

### *2.2.1. Biến đổi khí hậu như một vấn đề tâm lý – xã hội*

Từ góc độ khoa học xã hội, biến đổi khí hậu không chỉ là một hiện tượng tự nhiên hay một vấn đề kỹ thuật – môi trường mà còn là một vấn đề tâm lý – xã hội, bởi nó gắn liền với cách con người nhận thức, diễn giải và phản ứng trước những thay đổi mang tính toàn cầu và lâu dài. Những tác động của biến đổi khí hậu không chỉ thể hiện ở các hệ quả vật chất mà còn ảnh hưởng sâu sắc đến trạng thái tâm lý, cảm xúc và hành vi xã hội của cá nhân.

Đối với học sinh trung học cơ sở, việc tiếp cận thông tin về biến đổi khí hậu thường diễn ra trong bối cảnh nhận thức khoa học còn đang phát triển, trong khi khả năng kiểm soát cảm xúc và kinh nghiệm sống còn hạn chế. Điều này có thể dẫn đến các phản ứng tâm lý đặc thù như lo âu về tương lai, cảm giác bất lực trước những vấn đề vượt quá khả năng cá nhân, hoặc thái độ thờ ơ và né tránh như một cơ chế tự vệ tâm lý. Nếu không được định hướng phù hợp, những phản ứng này có thể làm suy giảm động cơ học tập, hạn chế sự tham gia tích cực của học sinh vào các hoạt động bảo vệ môi trường, thậm chí ảnh hưởng tiêu cực đến sự phát triển nhân cách.

Bên cạnh đó, biến đổi khí hậu còn đặt ra những vấn đề mang tính giá trị và đạo đức xã hội, như mối quan hệ giữa con người và tự nhiên, trách nhiệm cá nhân đối với cộng đồng và trách nhiệm đối với các thế hệ tương lai. Đây là những vấn đề không thể được giải quyết chỉ bằng tri thức khoa học, mà đòi hỏi sự hình thành và điều chỉnh hệ giá trị cá nhân. Do đó, việc nhìn nhận biến đổi khí hậu như một vấn đề tâm lý – xã hội tạo tiền đề quan trọng để xác định vai trò của giáo dục trong việc định hướng nhận thức, cảm xúc và hành vi của học sinh theo hướng tích cực và có trách nhiệm.

### *2.2.2. Giáo dục biến đổi khí hậu như một quá trình giáo dục giá trị*

Từ góc độ tâm lý học giáo dục, giáo dục không đơn thuần là quá trình truyền thụ tri thức mà là quá trình tác động có mục đích đến sự phát triển nhân cách của người học thông qua việc hình thành và nội tâm hóa các giá trị xã hội. Trong bối cảnh biến đổi khí hậu, cách tiếp cận này cho phép chuyển trọng tâm giáo dục từ việc “biết về biến đổi khí hậu” sang việc “sống và hành động có trách nhiệm trong bối cảnh biến đổi khí hậu”.

Giáo dục biến đổi khí hậu, vì vậy, cần được tiếp cận như một quá trình giáo dục giá trị môi trường, trong đó các giá trị cốt lõi như tôn trọng thiên nhiên, ý thức trách nhiệm cá nhân và cộng đồng, cũng như định hướng phát triển bền vững được hình thành và củng cố một cách có hệ thống. Theo các lý thuyết về giáo dục giá trị, giá trị không được hình thành một cách tự phát mà thông qua quá trình trải nghiệm, tương tác và phản tư trong môi trường giáo dục. Nhà trường, với tư cách là thiết chế giáo dục chính thức, giữ vai trò quan trọng trong việc định hướng và tạo điều kiện cho quá trình này.

Đối với học sinh trung học cơ sở, giai đoạn đang diễn ra những biến đổi mạnh mẽ về nhận thức và tâm lý xã hội, giáo dục giá trị môi trường có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Ở lứa tuổi này, học sinh bắt đầu hình thành thế giới quan và hệ giá trị sống tương đối ổn định, đồng thời có nhu cầu khẳng định bản thân và tham gia vào các hoạt động mang ý nghĩa xã hội. Nếu được tổ chức phù hợp, giáo dục biến đổi khí hậu không chỉ giúp học sinh hiểu đúng về các vấn đề môi trường mà còn góp phần định hướng thái độ sống, hình thành động cơ hành động tích cực và phát triển trách nhiệm xã hội.

### *2.2.3. Vai trò của các yếu tố tâm lý trong hành vi môi trường*

Các nghiên cứu trong tâm lý học giáo dục và tâm lý học xã hội cho thấy hành vi bảo vệ môi trường không chỉ là kết quả của tri thức mà chịu ảnh hưởng tổng hợp của nhiều yếu tố tâm lý, bao gồm động cơ, cảm xúc, niềm tin vào năng lực bản thân và hệ giá trị cá nhân. Trong đó, tri thức đóng vai trò điều kiện cần, nhưng không phải là điều kiện đủ để thúc đẩy hành vi bền vững.

Đối với học sinh trung học cơ sở, niềm tin vào khả năng của bản thân trong việc đóng góp cho các vấn đề môi trường có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Khi học sinh cảm nhận được rằng hành vi của mình có giá trị và tạo ra tác động tích cực, các em sẽ có xu hướng tham gia tích cực hơn vào các hoạt động bảo vệ môi trường. Ngược lại, nếu học sinh chỉ tiếp nhận các thông tin mang tính cảnh báo tiêu cực mà không được trao cơ hội hành động, cảm giác bất lực có thể dẫn đến thái độ thờ ơ hoặc né tránh.

Do đó, giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cần được thiết kế như một quá trình tác động đồng thời đến ba chiều kích: nhận thức, cảm xúc và hành vi của học sinh. Sự tác động đồng bộ này không chỉ giúp học sinh hiểu đúng về biến đổi khí hậu mà còn hỗ trợ quá trình nội tâm hóa các giá trị môi trường và chuyển hóa chúng thành những hành vi cụ thể, ổn định trong đời sống hằng ngày.

#### *2.2.4. Vai trò của giáo dục trung học cơ sở trong ứng phó với biến đổi khí hậu*

Giáo dục trung học cơ sở giữ vai trò đặc biệt trong hệ thống giáo dục phổ thông, vừa kế thừa những định hướng giáo dục ban đầu của bậc tiểu học, vừa đặt nền tảng cho sự phát triển có ý thức và có định hướng của người học ở bậc trung học phổ thông. Trong bối cảnh biến đổi khí hậu, vai trò này càng trở nên rõ nét khi giáo dục trung học cơ sở là giai đoạn then chốt trong việc hình thành nhận thức, định hướng giá trị và điều chỉnh hành vi của học sinh.

Từ góc độ tâm lý học phát triển, học sinh trung học cơ sở đang ở giai đoạn chuyển tiếp từ tư duy cụ thể sang tư duy trừu tượng, có khả năng nhận thức các mối quan hệ nhân – quả và các vấn đề xã hội mang tính toàn cầu. Đây là điều kiện thuận lợi để giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu không chỉ dừng ở việc cung cấp kiến thức mà còn giúp học sinh xây dựng những khung nhận thức có ý nghĩa về mối quan hệ giữa con người và tự nhiên. Việc hình thành nhận thức khoa học cơ bản về biến đổi khí hậu trong giai đoạn này đóng vai trò nền tảng, giúp học sinh tiếp cận và đánh giá các thông tin môi trường một cách có chọn lọc và có trách nhiệm trong tương lai.

Bên cạnh nhận thức, giáo dục trung học cơ sở có vai trò quan trọng trong việc định hướng hệ giá trị và bản sắc cá nhân của học sinh. Thông qua quá trình giáo dục giá trị môi trường, học sinh dần hình thành những chuẩn mực ứng xử với thiên nhiên và cộng đồng, từ đó định hướng thái độ và hành vi một cách bền vững. Nhà trường trung học cơ sở, với môi trường giáo dục có tính tổ chức cao và sự tương tác thường xuyên giữa giáo viên và học sinh, tạo điều kiện thuận lợi cho việc nội tâm hóa các giá trị này.

Ngoài ra, giáo dục trung học cơ sở còn góp phần bồi dưỡng năng lực tham gia xã hội của học sinh trong lĩnh vực môi trường ở mức độ phù hợp với lứa tuổi. Việc tham gia vào các hoạt động học tập, dự án hoặc hoạt động tập thể liên quan đến môi trường không chỉ giúp học sinh vận dụng kiến thức đã học mà còn phát triển các năng lực tâm lý – xã hội như hợp tác, giao tiếp và giải quyết vấn đề. Những năng lực này có ý nghĩa lâu dài trong việc hình thành ý thức công dân và trách nhiệm xã hội của học sinh trước các thách thức môi trường trong tương lai.

#### **2.3. Định hướng giáo dục giá trị môi trường cho học sinh trung học cơ sở**

Giáo dục giá trị môi trường cho học sinh trung học cơ sở cần được triển khai theo hướng tích hợp, phù hợp với đặc điểm tâm lý lứa tuổi và điều kiện thực tiễn của nhà trường.

*Thứ nhất*, cần lồng ghép giáo dục giá trị môi trường vào các môn học và hoạt động giáo dục một cách có hệ thống, tránh tiếp cận rời rạc hoặc mang tính phong trào.

*Thứ hai*, cần chú trọng các phương pháp giáo dục tích cực, tạo điều kiện cho học sinh được trải nghiệm, suy ngẫm và bày tỏ quan điểm cá nhân về các vấn đề môi trường, qua đó thúc đẩy quá trình nội tâm hóa giá trị.

*Thứ ba*, cần xây dựng môi trường giáo dục thân thiện với môi trường trong nhà trường, góp phần hình thành thói quen và hành vi bền vững cho học sinh.

### **III. KẾT LUẬN**

Tiếp cận biến đổi khí hậu từ góc độ tâm lý – giáo dục cho phép nhìn nhận giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu như một quá trình giáo dục giá trị môi trường, trong đó sự tác động không chỉ hướng tới tri thức mà còn bao gồm cảm xúc,

động cơ và định hướng hành vi của người học. Cách tiếp cận này đặc biệt có ý nghĩa đối với học sinh trung học cơ sở – lứa tuổi đang trong quá trình hình thành thế giới quan và hệ giá trị sống.

Giáo dục trung học cơ sở, với vai trò là giai đoạn bản lề trong quá trình phát triển nhân cách, có tiềm năng quan trọng trong việc định hướng thái độ, bồi dưỡng trách nhiệm xã hội và hình

thành các hành vi thân thiện với môi trường cho học sinh. Việc chú trọng giáo dục giá trị môi trường phù hợp với đặc điểm tâm lý lứa tuổi không chỉ góp phần nâng cao hiệu quả giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu trong nhà trường phổ thông, mà còn tạo nền tảng cho sự tham gia tích cực và có trách nhiệm của thế hệ trẻ vào mục tiêu phát triển bền vững trong tương lai.

### TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bandura, A (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M (2000). *The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior*. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Nguyễn Duy Long & Cs (2023). *Những nghiên cứu về mô hình, khung đánh giá hiệu quả hoạt động giáo dục bảo vệ môi trường trong nhà trường phổ thông*. *Tạp chí Giáo dục*, 23(16), 34–39.
- Nguyễn Thị Mỹ Lộc, Đinh Thị Kim Thoa (2010). *Giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho học sinh trung học cơ sở*. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Ojala, M (2012). How do children and adolescents relate to climate change *Environmental Education Research*. 18(2), 177–191.
- Phạm Minh Hạc (1980), *Nhập môn tâm lý học*. Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.